

DRUŠTVENO-POVIJESNI I SOCIORELIGIJSKI ČIMBENICI I GENEZA EKLEZIJALNIH POKRETA

Stipe TADIĆ
Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb

UDK: 316:2
266(497.5)
261.7(497.5)
Izvorni znanstveni rad
Primljeno: 3. 11. 1999.

U članku se govori o povijesno-kulturnim i socioreligijskim čimbenicima nastanka novih eklezijalnih pokreta. Fenomen (post) modernoga religijsko-religioznog *revivala* smješta se u širi društveno-povijesni i socioreligijski kontekst. Radikalizacija i radikalizam sekularizacije i sekularizma suvremenoga svijeta u pravilu rađa nova i neutaživa traženja (iskustva) "nečega posve drugoga". Novi eklezijalni (pa i religijski) pokreti samo su najradikalniji i najeklatantniji primjeri takvoga traženja. Ističe se činjenica da religija i religioznost, unatoč mnogobrojnim svojim specifičnostima, nisu fenomeni koji bi bili izolirani od društva, društvenih procesa, kulturnih i civilizacijskih tečevina ljudske povijesti. Međutim, uz spomenute osjetljivosti na društvene, kulturne, civilizacijske i ine čimbenike u društvu, religija i religioznost pokazuju i visok stupanj otpornosti prema "vanjskim" čimbenicima i generatorima promjena u društvu. Štoviše, ponekad i počesto upravo i kao reakcija na njih. Primjer eklezijalnih pokreta kao reakcije na radikaliziranu svjetovnost svijeta (sekularizaciju!) pa i "zapoostavljanja" autentično religioznih dimenzija u religijskim institucijama kao antisekularizacijskoga procesa u suvremenom svijetu više je nego znakovit. Iskonska pitanja cjelovitoga smisla ljudske egzistencije ne mogu se dugo i bez ozbiljnih posljedica prešućivati. Novi eklezijalni pokreti, koji su nakon Drugoga vatikanskog koncila više prisutni i u Crkvi u Hrvata, upravo ta pitanja stavljaju u središte svojega zanimanja. Odgovori na njih, kao i osobni iskustveni doživljaj vjere, determiniraju cjeloviti život njihovih pripadnika.

✉ Stipe Tadić, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Marulićev trg 19, 10000 Zagreb, Hrvatska. E-mail: stipe.tadic@ipdi.hr

UVOD

Posljednjih desetljeća na integralnom prostoru religije i religijskoga došlo je do bujanja različitih i raznorodnih religijskih pokreta, gibanja, previranja – pravoga religijsko-religioznoga *revi-*

vala. U prostorima Crkve pak, poglavito nakon Drugoga vaticanskog koncila, došlo je do mnogobrojnih previranja, laičkih gibanja, inicijativa, a nastali su i mnogi novi eklezijalni pokreti.¹ Nitko od seizmografa religijskoga ponašanja i seizmologa religijskoga stanja u modernom društvu nije predvidio ovaj religijsko-religiozni *revival* i "povratak svetoga" u (post) modernom, dekristijaniziranom i sekulariziranom vremenu.

Štoviše, sociolozi su mu i onda kad više nisu mogli izbjeći činjenicu religijskoga *revivala* predviđali kratak "rok trajanja", jer se, po njihovu mišljenju, očituje osjećajnošću, mladenačkom zanesenošću, kolektivnim emocijama, više negoli artikuliranim sustavom vjerovanja određene religijske institucije. No, on traje već tri desetljeća – od kasnih šezdesetih sve do naših dana – i ne pokazuje nikakve "znakove umora". Naprotiv, na našim prostorima, ponajprije promjenom bivšega komunističko-ateističkoga ustroja i njegova represivnoga i urođeno maligna odnosa prema religiji i Crkvi, upravo doživljava svoj bujan rast. I to ne samo unutar eklezijalnih prostora nego i na cjelovitom prostoru religijskoga, pa i društvenoga. Na našim prostorima i u našoj Crkvi, da samo spomenemo neke od poznatijih eklezijalnih pokreta, riječ je o pokretima Malog tečaja (Kursilja), Djela Marijina (Pokretu fokolara), Zajednice Molitva i Riječ (MIR), Neokatekumenskoga pokreta, Zajednice bračnih susreta itd. Evidentno širenje, rast i bujanje novih ne samo eklezijalnih nego i religijskih pokreta, sakralnih družba i religijskoga *revivala*, dosada nepoznatih na našim prostorima, to dostatno potvrđuje.

Budući pak da religija i religioznost, unatoč svoj svojoj specifičnosti, nisu fenomeni koji bi bili izolirani od društva, društvenih procesa, kulturnih i civilizacijskih tečevina ljudske povijesti, potrebno je, radi cjelovitijega razumijevanja ovoga uistinu vrlo složenog fenomena, proučavati društveno-povijesne i socioreligijske čimbenike nastanka novih eklezijalnih pokreta.

Za opće sociologijske vidike najvažnije je pak sljedeće pitanje: Koji su uzroci potaknuli današnje, od seizmografa religijskoga i društvenoga ponašanja nepredviđeno, bujanje i nicanje sakralnih družba, duhovnih gibanja, novih religijskih i eklezijalnih pokreta? Sa sociološkoga stajališta možemo odmah kratko reći da su uzroci dvostruki i da se nalaze i/ili u prostoru crkve i/ili u prostoru suvremene civilizacije i suvremenoga društva.

Za sociologa religije, naime, jedan od glavnih čimbenika pojave novih, religijskih i eklezijalnih pokreta, skupina, zajednica, gibanja svih vrsta i oblika svakako treba tražiti u novovjekovnom fenomenu i procesu sekularizacije koji je po sebi i na izravan način društveno (a)religijski proces i fenomen. Nakana ovoga članka, međutim, nije ulaziti u problematiku,

elaboriranje i prikaz fenomena i procesa (anti)sekularizacije. Želimo samo nešto reći o društveno-povijesnim i socioreligijskim čimbenicima i nastanku novih eklezijalnih pokreta.

EKLEZIJALNI POKRETI – REAKCIJA NA PRETJERANU SVJETOVNOST

Da je fenomen religije i religioznosti varijabla zavisna o mnogim društveno-povijesnim i sociokulturnim čimbenicima, nije potrebno posebno dokazivati. Povijest religija je to dostatno pokazala. Svaka epoha ljudske povijesti i svako razdoblje ljudskoga življenja ima i svoj ekvivalent u specifičnom obliku, odnosno slici religije i religioznosti. Ali i *vice versa*.² Moderno pak vrijeme, poglavito nakon Drugoga svjetskoga rata, obilježeno je vrlo dinamičnim i brzim promjenama na svim područjima integralnoga društvenog, pa i religijskog života. Razumije se da te dinamične i brze društvene promjene nisu mogle ostati bez svojega odjeka ni u Katoličkoj crkvi koja je tek Drugim vatikanskim koncilom (1962.-1965.) napravila iskorak prema suvremenom svijetu. Naime, tek je taj Koncil svojim naglaskom na cjelovitosti Božjega naroda otvorio laicima vrata djelovanja i "pokazao da kler nije središte Crkve nego da postoje drugi centri kojima je kler samo sveta služba" (Ivančić, 1984.).

U Crkvi je, međutim, u čitavoj njezinoj dvotisućljetnoj povijesti, unatoč ili baš zbog dihotomne podjele cjelovitoga Božjega naroda, dolazilo do laičkih gibanja i pokreta, ali tek je nakon Drugoga svjetskog rata, odnosno Drugoga vatikanskog koncila, došlo do novih eklezijalnih gibanja, previranja, pokreta koji se ostvaruju u spontanom zajedničarskom življenju, emocionalnom zajedništvu i funkcioniraju na načelima i zakonitostima većih ili manjih skupina i zajednica (Hervieu-Léger, 1990.). Ova eklezijalna previranja, gibanja ili pokreti nisu nastali kao plod teoloških refleksija ili planiranja, nisu izvana utvrđeni nikakvim zakonskim crkvenim oblicima, nemaju čvrstu vanjsku strukturu i nisu ustanovljeni nikakvom željom ili aktom crkvene hijerarhije.

U konstituciji o Crkvi u suvremenom svijetu (GS 7.) Drugoga vatikanskog sabora kaže se da se "čovječanstvo danas nalazi u novoj epohi svoje povijesti". To se, razumije se, reperkutira i u vjerničkom životu: "široke mase praktički napuštaju religiozni život", drugi pak dolaze na temelju "osobne odluke za vjeru do jednoga življenog iskustva Boga".³ Upravo su ovi posljednji, koji na temelju "osobne odluke za vjeru dolaze do jednog življenog iskustva Boga" i žive svoje vlastito vjerničko iskustvo u spontanim zajednicama i društvenim skupinama, gotovo primarnoga tipa, pripadnici novih eklezijalnih pokreta. Oni su pravi tražitelji vjerničkoga (religioznog!) iskustva i ujedno rezultat toga traženja.

U svim se suvremenim eklezijalnim pokretima pridaje velika važnost i osobito značenje izgradnji primarne zajednice. Te se zajednice, naglašava se uvijek zbog opasnosti od latentnog, pa čak i manifestnog elitizma, sektaškog zatvaranja i samodostatnosti, uvijek ostvaruju u univerzalnom zajedništvu s Crkvom. Ali i one same, prema uzoru prve Crkve, ostvaruju četiri temeljne funkcije, dimenzije ili elementa vjerničkoga zajedništva:

- liturgija (zajedničko vjerničko slavljenje Boga obredom, euharistijom, molitvom, pjesmom),
- martirija (svjedočenje, poklad vjere, apostolski nauk, naještaj vjere, evangelizacija),
- dijakonija (bratsko služenje u ljubavi, caritas, služenje braći ljudima u crkvi i u svijetu),
- koinonija (zajedništvo u vjeri i životu, u brizi za druge koje obuhvaća prve tri funkcije).

Ova temeljna obilježja crkvenosti, naglašavaju pripadnici suvremenih eklezijalnih pokreta u svojoj težnji za izvorima, nalaze se u prvoj kršćanskoj zajednici koja im je kriterij života i najčešće (idealni) kriterij djelovanja. U prvoj pisanoj povijesti Crkve, Djelima apostolskim, u opisu života prve kršćanske zajednice stoji pisano da su se učenici "... pridržavali apostolske pouke, zajedničkog života, lomljenja kruha i molitve..." (Dap 2 42-47).

Nakon Drugoga vatikanskog koncila u Crkvi se jako naglašava da je Crkva *communio* – zajedništvo (LG 8) te da su svi članovi Božjega naroda, odnosno Crkve (a ne samo njezin hijerarhijski dio!) dionici Kristove svećeničke, proročke i kraljevske službe. To je samo još dodatno ojačalo već snažne težnje za malim spontanim zajednicama u novim eklezijalnim pokretima čiji su pripadnici vrlo svjesni svoje vjerničke kršćeničke participacije u Kristovoj svećeničkoj, proročkoj i kraljevskoj službi. Stoga se u novim eklezijalnim pokretima i daje snažan naglasak važnosti univerzalnoga, općeg svećeništva Božjega naroda, a manje se naglašava hijerarhijsko, oficijelno ili ministerijalno svećeništvo.

Vrlo dinamična, fluidna i življena religija i religioznost koja se živi u novim eklezijalnim pokretima uglavnom se ostvaruje u spontanim društvenim skupinama i zajednicama, gotovo primarnoga tipa, koje pojedincu mogu pružiti osobnu zaštićenost u zajednici istomišljenika. Stoga se i može utemeljeno reći da je takva religija i religioznost ponajprije religioznost osobnoga iskustva, emocionalnoga zajedništva i osjećajnoga karaktera.

Uvijek kada je riječ o eklezijalnim pokretima važno je imati u vidu pluralizam pristupa pojedinim religijskim pitanjima i problemima, a poglavito pak njihovu načinu rješavanja kako ga pojedini pokret svojim usmjerenjem ili karizmom ak-

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 10 (2001),
BR. 1-2 (51-52),
STR. 41-60

TADIĆ, S.:
DRUŠTVENO-POVIJESNI...

ceptira. Pritom je potrebno imati na umu široki spektar usmjerenja koji eklezijalno udruženjaštvo nudi – od strogo kontemplativnih monaških redova, preko redovitog pastoralno usmjerenog oficijelnog djelovanja crkvenih službenika, sve do socijalno angažiranih dinamičnih i aktivističkih "političkih teologija" i njima sličnih kontestirajućih pokreta. Bogatstvo i mogućnosti religijskih sadržaja doista su u tome neiscrpive. A način na koji pojedini pokret tumači, izriče, realizira i prenosi svoje religiozno iskustvo samo je "pomak naglaska" na određeni moment ili dimenziju religije koja se u tom pokretu nastoji posebno naglasiti i želi podržavati. A taj "pomak naglaska" najčešće je vezan uz aktualni sociokulturni kontekst i društveno-religijsku situaciju određenoga trenutka. Razumije se da se ovim nipošto ne želi reći da je nastanak novih eklezijalnih pokreta prouzrokovan aktualnim društveno-kulturnim prilikama i socioreligijskom situacijom, niti pak reducirati njihovu pojavu na sociokulturni kontekst i društveno-religijsku situaciju, nego samo ukazati na to da ti čimbenici mogu pogodovati njihovu bujanju i biti katalizatorom njihovu rastu.

A "pomak naglaska" i naglašavanje upravo određenoga tipa, odnosno dimenzije, uvijek je vezan uz društveno-povijesni i sociokulturni kontekst koji je u određenom društveno-povijesnom, sociokulturnom i vremenskom okružju bio zastavljen.

TRAŽENJE RELIGIOZNOGA ISKUSTVA I DRUŠTVENO-POVIJESNI KONTEKST

Nije nam namjera ovdje ulaziti u povijest Crkve i njezine reforme, obnove, iskušenja starih i snalaženje u novim povijesnim okolnostima, nego samo napomenuti da uvijek kada se u religijskim institucijama i zajednicama zapostavi autentično religiozna dimenzija života i kada (službena) Crkva "ode predaleko" u kompromisima sa svijetom ili suobličavanju "svijetu", redovito unutar same Crkve dolazi do religioznoga buđenja, obnove, "povratka k izvorima", življenom i naglašeno osjećajnom traženju autentičnoga religioznoga iskustva. Dosta se, s tim u svezi, prisjetiti nastanka redovništva u Crkvi kao re-akcije na nekršćanski život kršćana pojedinoga povijesnog razdoblja i sociokulturnog okruženja u kojemu je neki crkveni pokret ili red nastajao. Tako su, primjerice, već u ranim stoljećima kršćanstva monaški i pustinjački redovi nastali bijegom od nekršćanskoga svijeta, jer svijet je zao (*fuga mundi!*). Franjina karizma radikalnoga siromaštva kao re-akcija na onodobnu raskoš Crkve, Ignacijeva bezuvjetna privrženost i poslušnost papi nakon Lutherova neposluha i potpunoga osporavanja papinstva itd.

U ovom radu pak govorimo samo o onim suvremenim eklezijalnim pokretima koji u posve svjetovnome svijetu re-

habilitiraju autentično religioznu dimenziju vjerničkoga života. Zapravo je riječ, pojednostavljeno rečeno, o (re)akciji na sekularizirani svijet onih kojima religija nije "samo prvo pitanje mladosti i posljednje pitanje starosti" (Čimić, 1969.), nego jedina istina, pravo iskustvo,⁴ integralan život. To su doista ljudi koji pitanja smisla osobnoga života i konačne egzistencije uzimaju krajnje ozbiljno. Možda će pritom upasti i u duboke krize i iskušenja (životi svetaca prije obraćenja su u tome vrlo znakoviti). Ako se nađe uspješan izlaz iz krize, odnosno, simboličkim govorom rečeno, doživi obraćenje, što je po sebi i na izravan način iskustvena dimenzija religioznoga, onda takav pojedinac doista ima što "ponuditi" onima koji doživljavaju slične situacije i traže slična rješenja.

Želimo, naime, istaknuti da je iskustvena dimenzija religije i religioznosti osobito važna, bilo u nastajanju, stvaranju nove religije, bilo u religijskim *revivalima*, obnovama, pokretima ili traženjima već ustrojenih religijskih sustava.

U pojačanoj tenziji između osobe, pojedinca i društva i u vremenima pojačanih kriza izazvanih burnim društvenim promjenama ova dimenzija dolazi do snažnijega i intenzivnijega izražaja, i dok je ta dimenzija iznimno važna na planu osobnoga, individualnog vjerovanja, sama po sebi i za sebe uzeta ona religiju i religioznost ne "osposobljava" za obavljanje neke važnije i vidljivije funkcije, odnosno uloge u društvu. Najbliža mogućnost ovoj fazi iskustvenoga doživljaja religije i religioznosti jest "fuga mundi", a glavno emotivno obilježje veliki zanos – entuzijazam.⁵ Monaški, pustinjački kontemplativni pokreti, koji su se tek kasnije ustrojili kao redovi, zorno govore o ovoj fazi oblikovanja eklezijalnoga pokreta. Kasniji eklezijalni pokreti, poput franjevačkoga u srednjem vijeku, isusovačkoga na pragu modernoga doba, i brojnih novovjekovnih kongregacija i družba, isto su tako s vremenom prerasli u organizacije, odnosno crkvene redove.

No, putovi traženja znaju biti vrlo različiti. Tako je sv. Antun, tražeći Boga i pobjegavši iz svijeta u pustinju, u IV. st. nadahnuo pokret pustinjaka.

Sv. Benedikt u VI. st., nakon negativnoga iskustva s pustinjom, osniva zajednice monaha koji žive i mole zajednički. Franjo iz Asiza u XII. st., usred svijeta koji je prije toga izbjegavao, u radikalnom siromaštvu živeći Evanđelje, utemeljuje pokret koji po njemu dobiva ime franjevački. Tek se kasnije organizira kao red. Slično je i s Ignacijem Loyolom i mnogim drugim utemeljiteljima crkvenih pokreta koji su se kasnije organizirali kao crkveni redovi. Spomenuli smo samo crkvene redove, jer su upravo oni najtipičniji primjer eklezijalnih pokreta koji su se kasnije institucionalizirali i organizirali u crkvene redove. Analogne primjere u povijesti Crkve možemo naći od Antuna i Benedikta, preko Franje i Dominika, do Majke Terezije i Chiare Lubich. Od početaka redovništva do naših dana.

Spomenuti primjeri utemeljitelja crkvenih redova i *lead-era* suvremenih eklezijalnih pokreta pritom su vrlo rječiti i znakoviti.

Govoreći o glavnim obilježjima suvremene religije i religioznosti, Jakov Jukić (1995., 7) drži da primarno treba istraživati društveno-povijesne okvire u kojima se ona javlja. On drži da današnji oblik, odnosno sliku religije i religioznosti po najbolje određuje pojam "modernog" i "postmodernog" društva. Kao glavna obilježja modernoga društva on navodi racionalizaciju života i blagostanje. Pitajući se kakva je suvremena religija i religioznost uopće, a ne samo u novim religijskim i eklezijalnim pokretima, Jukić (1991., 179) navodi mišljenje američkoga sociologa S. T. Tiptona koji među glavnim obilježjima suvremene religije i religioznosti vidi četiri bitne značajke:

- ekstatičko (religiozno) iskustvo, nasuprot tehničkomu umu, odnosno mentalitetu,
- holistički zamišljaj, tj. globalan i univerzalan koncept slike svijeta nasuprot ograničavajućem i fragmentarnom postupku (pozitivističke) znanstvene analize, disciplinarne specijalizacije i institucionalne diferencijacije društva,
- primanje, odnosno isticanje momenta darovanosti, nezasluzenosti, suprotno aktivizmu koji je okrenut rješavanju samo vanjskih problema,
- intuitivna nedvojbenost naspram pluralističkoga relativizma.

Jukić pak među trima najvažnijim obilježjima suvremene religije i religioznosti spominje ove njezine karakteristike:

- Nesvjetovnost današnje religije i religioznosti. Nova se religija i religioznost u tom smislu iskazuje kao suprotnost suvremenoj svjetovnosti, potrošačkom mentalitetu i idolatriji materijalnoga blagostanja. Naime, pripadnici novih, i religijskih i eklezijalnih, pokreta trude se živjeti drukčije, štoviše i suprotno od modernoga sekulariziranoga društva. U ishodištima suvremenoga anti-konzumerizma sadržajno stoje fenomeni misticizma i askeze koji uvelike obilježavaju današnju religioznost.

- Napolitičnost suvremene religije i religioznosti. Neočekivano bujanje sakralnih sljedbi i vjerničkih skupina, naime, posljedica je neuspjeha ostvarenja velikih projekata, planova i obećanja društvene i političke ideologije. Religijsko oslobođenje, prema tome, znači potpuno apolitičnu kategoriju. U njoj nema niti društvenoga protesta niti htijenja da se svijet promijeni. Naglasak je na individualnoj promjeni svijesti. To narcisoidno obilježje suvremene religije i religioznosti ide na ruku društvenoj ravnodušnosti i političkoj pasivnosti, ali ujedno i razočaranosti neuspjesima i obećanjima velikih političkih obećanja i utopijskih ideoloških projekata.

– Necrkvenost današnje religije i religioznosti. Ne misli se pritom samo na mnogobrojne religijske pokrete koji su niknuli potpuno izvan djelokruga i utjecaja Crkve. Naprotiv, i u samu Crkvu polako ulazi, a ponegdje i snažno nadire mentalitet koji po svojoj usmjerenosti nije dosta eklezijalan. Tradicionalna slika i zamišljaj Crkve u očitoj je krizi. Razumije se, najviše ona slika i onaj zamišljaj koji paktira sa svjetovnim ili se veže uz izričite i moćne eksponente svjetovnosti: vlast i moć institucije. Za suvremenu religiju i religioznost već je sama organizacija i institucionalizacija zlo. Naime, ona je u izravnoj opreci s duhovnim buđenjem i suvremenim religijskim *revivalom*. Na udarima kritike svih religijskih i eklezijalnih pokreta je crkveno ustrojstvo i birokracija, odnosno institucionalizacija svetoga.

U tom smislu, drži Jukić, na integralnom se prostoru današnje religije, i izvan Crkve i u Crkvi, rađa poseban, nov tip vjernika koji pokušava doći u dodir sa svetim, ali u neposrednom i izravnom doživljaju božanstva, neovisno o bilo kojem institucionalnom pripadničtvu. Tako se religija ne traži kao kvalifikacija stvari: svetih mjesta (crkava, bogomolja, hramova) niti svetoga vremena (blagdana, i obrednih dana). Suvremena se religija i religioznost pojavljuje kao subjektivno iskustvo koje otvara čovjeku slutnju o Apsolutno Drugomu.

Novi religijski i eklezijalni pokreti inzistiraju na afektivnim elementima, emotivnosti i unutarnjem iskustvu. Suvremena se religija i religioznost u tim pokretima iskazuje više neodređenošću i čuvstvenošću, negoli artikuliranim sustavom vjerovanja koji bi, kao dosadašnji, bio prakticiran u povezanosti s institucionalnom tradicijom određene crkve (Jukić, 1991., 184).

Spomenuli smo da se suvremena religija i religioznost, odnosno ni od koga predviđeni postmoderni religijski *revival*, od kasnih šezdesetih na ovamo pojavljuje i kao određeno razočaranje neuspjelim i nerealiziranim obećanjima i mitovima modernosti, poglavito kao kriza vjere u razum, pozitivistički orijentiranu znanost, društveni linearni progres i participativnu demokraciju.

Međutim, dvije temeljne vrednote modernosti, ili, točnije rečeno, dva temeljna liberalistička načela daju snažno obilježje suvremenoj postmodernoj religiji i religioznosti. Ta su dva načela individualizam i pluralizam.⁶

Eklezijalni pokreti nikada ne nastaju voljom crkvenoga autoriteta, niti su pak produkt teoloških refleksija umovanja i spekulacija. Naprotiv, uvijek nastaju kao praktični, življeni religiozni odgovor izazovima korjenito sekulariziranoga svijeta, danim društveno-vremenitim okolnostima, odnosno konkretnoj religijskoj situaciji u kojoj se vjernik nalazi. Vlastitost pokreta, naime, jest činjenica da se oni ne "osnivaju", oni

(spontano) "nastaju", "rađaju se", djeluju, (po)kreću se.... žive. Među temeljna zajednička obilježja svih suvremenih eklezijalnih pokreta možemo ubrojiti ova obilježja:

a) Svi su tzv. "laički pokreti" (a ne hijerarhijski!). Nastaju u bazi Crkve inicijativom primarno laika (tek ponekad i svećenika) te su prihvaćeni osobito u laičkom dijelu Crkve. (U odnošaju novih eklezijalnih pripadnika s institucionalnim dijelom Crkve, štoviše, postoje određene napetosti.)

b) Svaki suvremeni eklezijalni pokret naglašava "komunitarnu dimenziju" življenja u obliku spontanog zajedništva – komunitarnosti.

c) Akceptiranje "vlastitoga iskustva" vjere. Niču i rastu iz karizme. Manje ih zanima doktrinarno-dogmatsko učenje (ortodoksija), negoli konkretno vjerničko življenje (ortopraksija). Usmjereni su na pokazivanje svojega vlastitog modela vjerničkoga življenja jedinstva s Kristom i ljudima.

d) Svaki je "ekumenski otvoren". Pripadnici drže da je Evanđelje, shvaćeno u duhu vlastite karizme, pravo mjesto susreta svih u dijalogu.

e) Svi imaju "temeljno jedinstvo nadahnuća", svi drže da je mjerilo svega Božja Riječ; osobno i kolektivno iskustvo vjere (Krista), potkrijepljeno darovima Duha Svetoga, odlučujuće je svjedočenje prema Bogu i ljudima.

f) Svaki drži da ima obilježje univerzalnosti, i to glede sadržaja vjere, stila življenja, poruke i područnosti: župe, biskupije, naroda, države.

OSOBNOSTVO VJERE I ZAJEDNIČARSTVO ŽIVLJENJA

U gotovo dvotisućljetnoj povijesti Crkve i dihotomnoj podjeli Božjega naroda na klerike (pripadnike hijerarhije) i laike nas, dakle, ne zanimaju pokreti unutar prve kategorije (klerika), nego primarno "laički pokreti", iako i mnogobrojni pripadnici hijerarhije mogu pripadati tim pokretima.

Drugi moment, "komunitarna dimenzija", odnosno zajedničarstvo življenja također nam se čini vrlo važnim obilježjem ovih laičkih, ali ne ekskluzivistički shvaćenih, pokreta.

O naglašavanju "vlastitoga iskustva vjere" u novim eklezijalnim pokretima već je bilo govora kad smo opširnije govorili o dimenziji religijsko-religioznoga iskustva kao jednoj od važnih dimenzija religije i religioznosti. Ovu smo dimenziju u radu osobito akceptirali smatrajući je ključnom dimenzijom religijsko-religioznoga života u novim eklezijalnim pokretima. Naime, njihovo vjersko osvjedočenje, odnosno vlastito iskustvo vjere, determinira sve druge dimenzije njihova ne samo religijsko-religioznoga nego i integralnoga života. Na tom osobnom iskustvu vjere, dakle, stoji ili pada njihov cjeloviti život i (ovozemaljska) egzistencija.

Uzmemo li pak u obzir činjenicu da je "religija emocionalnoga zajedništva" (Hervieu-Léger, 1990.) jedno od temeljnih obilježja suvremene religije i religioznosti, kao univerzalno obilježje religije postmodernog vremena, onda nas činjenica posebnog akceptiranja zajednice i zajedništva u suvremenim eklezijalnim pokretima nikako neće iznenaditi.

No, u ovim pokretima nije riječ o traženju idealiziranoga zajedništva, nego primarno o istinskomu traganju za doživljajem religioznoga iskustva. Ne može se, naravno, kod nekih članova suvremenih eklezijalnih pokreta sasvim osporiti mogućnost i traženje onoga što druženje u primarnoj društvenoj zajednici pruža: osjećaj zaštićenosti, sigurnosti, zajedništvo i druženje istomišljenika,..., ali religiozni moment, odnosno traženje zajedničkoga religioznog iskustva je svakako prevalirajući kod većine članova novih eklezijalnih skupina.

Brzo pokoncilsko umnažanje crkvenih bazičnih zajednica i njihovo isticanje političkoga angažmana u društvu vrlo brzo od eklezijalnoga pokreta može dovesti do socijalno-političkoga. A "teologija oslobođenja", preko "političke teologije" brzo stigne do ideologije koja pod krinkom religioznoga opravdava određena politička djelovanja. No, ovim se nikako ne želi reći da društveni angažman i težnja prema društvenim promjenama ne može biti snažno religijski impregnirana i inspirirana, nego samo da se isticanje toga angažmana kao najvažnijega momenta može "religiozno isprazniti". A religija nikada, ni u povijesti ni danas niti u budućnosti, želi li biti religijom, ne može biti reducirana samo na liječenje socijalnih bolesti. Stoga je u novim eklezijalnim pokretima i razumljiva rehabilitacija bitno religijskih momenata. Na radikalnu sekularizaciju svijeta i pretjerano "paktiranje" Crkve s tim i takvim svijetom moglo je i doći samo do "revivala", "povratka izvorima", vraćanja k Bibliji, naglašavanja karizmatskoga djelovanja Duha, Njegovih darova,... A u pluralističkom društvu i masovnoj civilizaciji koja je potpuno nesklona primarnim društvenim zajednicama i skupinama suvremena je religija i religioznost upravo u stvaranju "novih religijskih pokreta", "religija mladih", "sekta", novih eklezijalnih pokreta, karizmatičkih obnova,... te unutar njih stvaranjem malih primarnih zajedništava i skupina egzemplarno pokazala potrebu, mladih navlastito, za takvim tipom religijskoga druženja.

Naime, kao i na drugim područjima svojega društvenog djelovanja, tako i na religijskom, čovjek slobodno traži svoju skupinu u kojoj će svjesno, s drugim istomišljenicima, tražiti i realizirati svoje putove vjere. Ove su skupine znak pluralizma putova u kojima združeni pojedinci djelotvorno nastoje živjeti svoje osobno kršćanstvo.

Ove žive i dinamične skupine u sociološkom su smislu "subordinirane" zajednici, neopterećene bilo kakvim institu-

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 10 (2001),
BR. 1-2 (51-52),
STR. 41-60

TADIĆ, S.:
DRUŠTVENO-POVIJESNI...

cionalizmom i stoga vrlo "operativne" i učinkovite u svojem djelovanju. Vrlo često same sebi određuju ciljeve: spontana glasno izrečena molitva, karitativna djelatnost, produbljivanje vjere, duhovnost, društveno djelovanje... Male skupine karakteriziraju emocionalne veze između pojedinih članova. Kontakt među članovima je neposredan i podrazumijeva osobni odnos. Svaki pojedinac ima mogućnost za osobni angažman. Te male skupine doista su staništa osobne i skupne zauzetosti u vjerničkom svakodnevnom životu. Razumljivo je pak da im, kao i svakoj drugoj malo primarnoj društvenoj skupini, osobito onoj s religioznim ciljevima i visokim zahtjevima osobne pripadnosti i identifikacije, prijete opasnost od samodostatnosti i zatvaranja. Pripadanje skupini na potpun i neupitan način, naravno, sprečava maturaciju i svaki individualni i osobni razvoj. Članovi tih skupina trebaju, stoga, uvijek biti svjesni mogućih zastranjenja i opasnosti i biti otvoreni prema većoj univerzalnosti. Kao što svaka društvena institucija po sebi teži birokratiziranju⁷ i konzervativizmu, tako i svaka primarna skupina sa sobom nosi opasnost zatvaranja u sebe. Za religiozne pokrete, zajednice i skupine, povijest je to dostatno pokazala, "napast" i iskušenje zatvaranja u sekte je iznimno visoko. Osobito kod onih osjećajno toplijih, religiozno revnijih i zahtjevno radikalnijih opasnosti "pregrijavanja" nisu samo potencijalna prijetnja nego i realna iskušenja.

ZAKLJUČNE NAPOMENE

Prisutnost i zauzetije djelovanje novih eklezijalnih pokreta u Crkvi u Hrvata javlja se koncem 60-ih i u sedamdesetim godinama. Dva vremenski gotovo koincidirajuća čimbenika pritom su imala, čini se, odlučujuću ulogu. Prvi je popuštanje represivnih stega komunističkoga režima u odnosu prema religiji i Crkvi i njegovo relativno otvaranje prema zapadnim demokratskim društvima u kojima su neki eklezijalni pokreti već bili snažno ukorijenjeni. To je omogućilo da u tom vremenu neki od tih pokreta budu "uvezeni" i na naše prostore. Drugi je pak događaj Drugoga vatikanskog koncila i otvaranje Crkve svijetu (*aggiornamento*). Uspostava dijaloga Crkve sa suvremenim svijetom i njezino otvaranje svijetu uvelike su nadahnuli angažirano i zauzeto djelovanje i okupljanje laika u novim eklezijalnim pokretima.

Uz ove glavne čimbenike svakako treba spomenuti i promjenu na globalnom planu religijsko-religiozne situacije koncem šezdesetih godina naovamo. Tih se godina, naime, uz svu složenost i porast fenomena sekularizacije, "teologiju mrtvoga Boga" i kontestaciju, na pozornicu ponovno vraća religija. Štoviše, postaje pravi "hit" među studentskom populacijom i mladima uopće. Na globalnom (religijskom) planu to

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 10 (2001),
BR. 1-2 (51-52),
STR. 41-60

TADIĆ, S.:
DRUŠTVENO-POVIJESNI...

se očitovale osobito "u religijama mladih", "novim religijskim pokretima", "Isusovu pokretu",... itd., dok se u to vrijeme u Crkvi budi i nastaje karizmatički pokret, a raniji eklezijalni pokreti Koncilom doživljavaju nov polet i impulse. Čini se da takva duhovna situacija u Crkvi nije niti mogla ostati bez svojih odjeka u promijenjenoj društvenoj i eklezijalnoj situaciji i u Hrvatskoj.

Novi eklezijalni pokreti zapravo su uvijek i odgovor laika, vjernika koji nisu pripadnici kleričkoga, hijerarhijskog dijela Crkve, na ponajprije eklezijalne, a zatim i društvene prilike i izazove svojega vremena. Oni su i specifični znakovi vremena u kojemu nastaju. Na Drugomu vatikanskom koncilu pak jedna od glavnih zadaća Crkve, rečeno je, jest "otkrivanje znakova vremena" (GS, 11; DH, 15; AA, 14). I dok se govor Crkve o laicima prije Drugoga vatikanskog koncila odnosio ponajprije i gotovo isključivo na elitni dio vjernika svjetovnjaka ili onih angažiranih skupina laika koji su više ili manje sudjelovali u poslovima klera kao istaknuti "reprezentativci" laičkog dijela Crkve, dotle se Koncilom situacija mijenja i dolazi do "pomaka naglaska" s hijerarhijskog i "reprezentativnog" dijela laika na cjelokupni Božji narod. Koncil je u cijeloj Crkvi donio "pomak naglaska" i "pokazao da kler nije središte Crkve nego da postoje drugi centri kojima je kler samo sveta služba" (Ivančić, 1984., 185). Stoga se u novim eklezijalnim pokretima naglasak mijenja od ministerijalnog, oficijelnog, (funkcionalnog) svećeništva na opće svećeništvo svih krštenika, cjelokupni Božji narod te na opći poziv na svetost, snažno naglašen u dogmatskoj konstituciji o Crkvi (LG 6). U dokumentima II. vatikanskog koncila, osobito u dogmatskoj konstituciji o Crkvi (LG) i dekretu o apostolatu laika (AA) govori se o mjestu i ulozi laika u Crkvi i svijetu. Apostolske pobudnice papa nakon Koncila još više akceptiraju ulogu i specifičnost položaja laika, i u Crkvi i u svijetu (EN, CT, CL).

Drugim vatikanskim koncilom Crkva je napravila veliki iskorak prema modernome svijetu. "Pomakom naglaska" od ministerijalnoga svećeništva prema općem sacerdociju Božjega naroda stvorene su i teološke pretpostavke za snažnije laičko djelovanje i njihov drukčiji tretman. Stoga bi se i moglo reći da je poticaj za stvaranje novih laičkih pokreta došao iz same Crkve, odnosno da u promijenjenim okolnostima u svijetu Crkva nije sprečavala nego poticala njihovo nastajanje. Razumljiv je, stoga, pokušaj sociologa da se novi eklezijalni pokreti, kao i karizmatička obnova, interpretiraju i kao "šok" moderniteta i turbulentnoga pokoncilskog vremena u Crkvi. Također se pokušalo ova gibanja protumačiti kao protest laika protiv eklezijalne kontrole ili, još preciznije rečeno, prosvjed protiv monopola klerika nad područjem sakralnoga te, konačno, kao odnos pojedinca i skupine, odnosno zajednice.

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 10 (2001),
BR. 1-2 (51-52),
STR. 41-60

TADIĆ, S.:
DRUŠTVENO-POVIJESNI...

I u Crkvi u Hrvata nakon II. vatikanskog koncila među laicima počinju djelovati različite duhovne silnice, gibanja, eklezijalni pokreti. Svoje djelovanje i svoj angažman u Crkvi i u svijetu ponajprije ostvaruju u zajedničkom djelovanju. Egzistiraju i djeluju na načelima i zakonitostima djelovanja većih ili manjih skupina. Većina ih, kako je već spomenuto, nastaje iz vjerničke "baze", ali ne i bez svećenika i odvojeno od hijerarhijskog dijela Crkve. Nemaju čvrste organizacije, nisu "utvrđeni" nikakvim zakonskim oblicima, nisu se ustrojili kao organizacija niti su ustanovljeni nekim aktom ili željom crkvene hijerarhije. Štoviše, postojala je i postoji određena napetost između tradicionalnoga načina pastoriziranja vjernika u župnim zajednicama i novih eklezijalnih pokreta koji su pridonosili i pridonose stvaranju novoga mentaliteta vjerničke prisutnosti u svijetu. I biskupi bivše države naglašavaju da su različite skupine (pokreti!) – male kršćanske zajednice – važna mjesta i nositelji Evanđelja i dubljeg odgoja u vjeri te dragocjen prinos obnovi Crkve "ako se ne odijele od sveopće ili mjesne Crkve i njihovih voditelja" (Biskupi Jugoslavije, 1983., t. 72). Unatoč napetostima, opasnosti dijeljenja su izbjegnute te kontestirajućih zajednica u našoj Crkvi nije niti bilo. Novi eklezijalni pokreti u Crkvi doista su znakovi vremena, traženja odgovora na goruća (religijska) pitanja svojega vremena.⁸

Ipak svi ti pokreti i sva ta gibanja ostaju na marginama (službenih) crkvenih događanja. Teolog Tomislav Ivančić, izvrstan poznavatelj eklezijalnih pokreta, o uzrocima njihova ostajanja na rubu crkvenih zbivanja kaže: "Ponajprije nema nekog središnjeg koordiniranja u biskupijama da bi se rad pravilno usmjerio i takva gibanja nailaze više na maćehinsko ponašanje kod crkvenog autoriteta nego kao znak Duha u našem vremenu i prostoru. No, razlog ostajanja na rubu jest u tome što sami pokreti nisu dovoljno elastični da ljude obnavljaju i ostavljaju u župi, nego ih većinom izvode iz župe stvarajući neku novu grupu, ne stvarajući mentalitet kod takvih da pripadaju župi i da se u njoj aktiviraju kao žive stanice Crkve. Razlog je zatim što se svećenici teško odriču uhdanih oblika pastoralnog djelovanja i ne prihvaćaju nove oblike i ponude te tako ostaje razdor između njih i laika" (Ivančić, 1981., 252). Dakle, razloga za ostajanje eklezijalnih pokreta na rubovima crkvenih događanja ima u "maćehinskom ponašanju crkvenog autoriteta", samim pokretima koji "uzimaju ljude iz župe" i tome "što se svećenici teško odriču uhdanih oblika pastoralnog djelovanja i ne prihvaćaju ili jedva prihvaćaju nove oblike i ponude" koje pripadnici novih eklezijalnih pokreta nose. Iz ovoga se zapravo vidi da ni (potencijalna!) napetost između pripadnika hijerarhijskoga dijela i laičkih gibanja nije malena. U našoj Crkvi doduše ona je samo latentna i nikada nije bila manifestno prisutna.

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 10 (2001),
BR. 1-2 (51-52),
STR. 41-60

TADIĆ, S.:
DRUŠTVENO-POVIJESNI...

Svaka povijesna etapa i svako povijesno razdoblje i u Crkvi ima svoje vlastitosti i svoju zakonitost. Turbulentnost vremena i dinamizam promjena od vremena Koncila nije niti mogao ostati bez odjeka i na našim prostorima i u našoj Crkvi. Te se promjene poglavito očituju kao promjene naglaska s "jednog vida duhovnog života na drugi, što ima za cilj da dovede do oživljavanja svih vidova duhovnog života i da uskladi postojeće napetosti između pojedinačnog i zajedničkog, privatnog i javnog, kontemplativnog i apostolskog elementa" (Šešo, 1981., 26).

Gotovo kod svih pripadnika novih eklezijalnih pokreta osjeća se pojačan interes za autentično religiozna pitanja: pitanja cjelovitoga smisla ljudskog življenja, naglašavanje kontemplativno-mističnih elemenata, kristocentričnost i eklezijalnost, osobito naglašavanje osobnoga religioznoga iskustva, darova Duha, pojačan interes za Bibliju, spontana molitva, ne strogo strukturirani liturgijski obred, povratak živim iskustvima prve Crkve, crkvenim ocima, a da se pritom ne zaboravi niti "zemaljske vrednote" i njihovu na Koncilu proglašenu autonomiju.⁹

Iz prethodno naglašenih momenata religioznog života o novim eklezijalnim pokretima u Katoličkoj Crkvi, a time i u Katoličkoj Crkvi u Hrvata, moguće je govoriti ne kao o potpuno novom fenomenu koji bi u crkvenoj povijesti bio sasvim nepoznat, nego više o "promjeni naglaska", "revivalu", "povratku izvorima" i rehabilitaciji autentično religiozne dimenzije kršćanskoga života u dekristijaniziranom i sekulariziranom svijetu.

KRATICE

AA	Apostolicam actuositatem
DH	Dignitatis humanae
CL	Christifideles Laici
CT	Catechesis tradendae
EN	Evangelii nuntiandi
GS	Gaudium et spes
LG	Lumen gentium

BILJEŠKE

¹ Za razliku od religijskih pokreta bilo koje (nekršćanske!) religijske provenijencije, eklezijalni pokreti su pokreti unutar Crkve. Stoljeća burne povijesti Crkve zorno su posvjedočila da je kroz cijelu njezinu dvotisućljetnu povijest bilo različitih gibanja, pokreta, obnova, reforma... Bit eklezijalnoga pokreta, sažeto rečeno, jest promjena, odnosno obnova, "promjena naglaska", poboljšanje nekoga segmenta religijske situacije uz obvezatnu poslušnost crkvenomu autoritetu i ostajanje unutar crkvenih okvira. To je, zapravo, nuždan uvjet da bi neki pokret bio eklezijalnim.

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 10 (2001),
BR. 1-2 (51-52),
STR. 41-60

TADIĆ, S.:
DRUŠTVENO-POVIJESNI...

² Heribert Mühlen, primjerice, ističe kako su i svi politički, osobito predmoderni sustavi, imali svoje religijsko-teološke ekvivalente: "U svakom slučaju sigurno je da mnogi oblici političke vladavine pojedinaca do apsolutizma nisu imali sasvim pragmatično tumačenje, nego izričito teološko. Može se dokazati da je to uzrokovalo formulu Augsburškoga vjerskog mira (god. 1555.): *Cuius regio, eius religio* (Vladareva vjera je obvezatna). Vrlo nesnošljiva borba između cara i pape u srednjem vijeku počivala je također na toj predtrinitarnoj predodžbi Božjeg jedinstva. Zapravo radilo se o tome tko treba predstavljati nedjeljivo jedinstvo jednoga Boga i time garantirati političko jedinstvo. Vjerski ratovi XIV. st. bili bi nezamislivi u horizontu trinitarnopneumatskog shvaćanja ukupne stvarnosti po kojem jedinstvo nije jednodimenzionalna uniformnost, nego apriorno ujedinjenje različitoga." (Entsakralisierung, 232).

³ Još je na Koncilu, kao svojevrsni *signum temporis*, uočena nova epoha povijesti čovječanstva, fenomen i proces sekularizacije koji se očituje u tome da "široke mase praktički napuštaju religiozni život", ali i supostojanje procesa antisekularizacije koji se očituje kod onih koji na temelju osobne odluke za vjeru dolaze do jednog življenog iskustva Boga, živeći svoje vjerničko iskustvo kao integralan poziv svojega života. Radikalna sekularizacija svijeta u pravilu izaziva i radikalne odgovore, odnosno antisekularizacijski proces.

⁴ O dimenzijama i problematici shvaćanja religijsko-religioznog iskustva vidi S. Tadić, Religijsko religiozno iskustvo – neistraživana i/ili neistraživa dimenzija religije i religioznosti?, *Društvena istraživanja*, god. 7 (1998.) br. 3., str. 359-373.

⁵ Sama riječ entuzijazam je složenica (od en + theos + mos), a znači "božanski zanos", "inspiracija". U hrvatskom jeziku, kao i u mnogim drugim europskim jezicima, riječ je izgubila izvorni smisao, a znači divljenje i radosnu uzbuđenost. Možda bi se još značenje moglo pronaći u pozitivnosti čuvstava (fastinans!) koju doživljava pojedinac u susretu sa svetim i moćnim. Luther se, na primjer, vrlo rano sukobio s "entuzijastima" koji su mu u ime Duha predbacivali da je on čovjek Slova (*Sola scriptura!*). On je osuđivao razdvajanje tih dviju vrijednosti. Već se ovdje može, in nuce, vidjeti suprotstavljenost karizme i institucije, odnosno problem "institucionaliziranja karizme".

⁶ O postmodernoj religiji i religioznosti i njezinim temeljnim obilježjima opširno piše J. Jukić, Nove društvene prilike i ezoterično-okultna religioznost u zborniku M. Nikić (uredio), *Novi religiozni pokreti*, 1997., Zagreb, Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove u Zagrebu, str. 108-149.

⁷ Čak i pokoncilnska hijerarhijska Crkva, iako je željela upravo suprotno, potvrđuje Parkinsonov zakon o birokraciji. Prema tom zakonu, naime, opseg posla raste s brojem raspoloživih činovnika. Broj "činovnika" rimske kurije koju se htjelo decentralizirati gotovo se udvostručio, dok se u svim "nacijama razvila zamašna nacionalna birokracija – sa zgradama, uredima i sve većim godišnjim budžetima". (Laurenten, 1979., 215). A "svećenička tehnokracija je udaljenija od Evanđelja nego svećenička aristokracija. A jednoga dana ćemo možda uvidjeti da efikasno poslovanje mnogo lukavije od vlasti korumpira kršćanski život" (Ilich, 1989., 68). Novi eklezijalni pokreti i nji-

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 10 (2001),
BR. 1-2 (51-52),
STR. 41-60

TADIĆ, S.:
DRUŠTVENO-POVIJESNI...

hov komunitarno-zajedničarski život i antisituacionalizam mogu se djelomično razumjeti i kao reakcija na rubricizam i ovakvo stanje okoštalih pastoralnih struktura hijerarhijske crkve.

⁸ Tako su zapravo nastali i sadašnji crkveni redovi. Najprije su bili crkveni pokreti, pa su se onda, kako to i inače biva, s vremenom strukturirali, organizirali i ustrojili. Na počecima njihova nastajanja obično je uvijek prisutna snažna karizmatička osoba utemeljitelja (Franjo Asiški, Dominik, Ignacije Loyola, Terezija Avilska, Vinko Paulski, Angela Merici,...).

⁹ I. Šešo kao glavne momente duhovnoga života u novim eklezijalnim pokretima i današnjem pojačanom zanimanju za religijsko-religiozno iskustvo navodi: kontemplaciju kao temeljni oblik svakoga duhovnoga života, kristocentričnost i ekleziologiju kao univerzalni sakrament spasenja, Bibliju kao središnji moment svih eklezijalnih okupljanja i liturgiju kao najviši oblik zajedništva u svim novim eklezijalnim pokretima, povratak (crkvenim) ocima ujedno je i znak traganja za izvornim kršćanskim iskustvima, otvorenost za autonomne zemaljske vrednote, što se osobito naglašava nakon Drugoga vatikanskog koncila. Koncil, naime, govoreći o Crkvi u suvremenom svijetu (LG) i autonomiji temporalnih vrednota, naglašava važnost djelovanja cijeloga niza pokreta nastalih u suvremenom vremenu karizmatičkoga, kerigmatskoga, teologije zemaljskih stvarnosti, teologije laikata, misionarskoga pokreta, ekumenizma, osnivanja novih svjetovnih instituta i nastojanja oko obnove duhovnoga života u svim područjima Crkve (1981., 26).

LITERATURA

Acquaviva, S., Pace, E. (1992), *Sociologia delle Religioni*, Roma, La Nuova Italia.

Acquaviva, S. S., Stella, R. (1989), *Fine di un' ideologia: la secolarizzazione*, Roma.

Badurina, S. (1989), *Prema novoj kršćanskoj zrelosti*, Zagreb, Kršćanska sadašnjost.

Bartz, W. (1984), *Sekte danas*, Zagreb, Kršćanska sadašnjost.

Baumert, N. (1988), Die neokatechumenalen Gemeinschaften, (170-177), in: Freiderike, Valentin; Schmitt, Albert, *Lebendige Kirche*, Mainz, Neu geistliche Bewegungen.

Beckford, J. (1985), *The Cult Contraversies*, London and New York, Tavistock Publikations LTD.

Beckford, J., Luckmann, T. (1989), *The Changing Face of Religion*, London, Sage Publications Ltd.

Bernsdorf, W. (1969), *Wörterbuch der Soziologie*, Stuttgart, Enke Verlag.
Biblija Stari i Novi zavjet, (1983), Zagreb, Kršćanska sadašnjost.

Bischof, H. (1988), Charismatische Erneuerung in der katholischen Kirche, in: Freiderike, Valentin; Schmitt Albert, *Lebendige Kirche. Neue geistliche Bewegungen*, Mainz.

Blasquez, R. (1991), *Neokatekumenski Put formacije prezbitera u rimskom sjemeništu "Redemptoris Mater"*, Pazin, IKD "Juraj Dobrila.

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 10 (2001),
BR. 1-2 (51-52),
STR. 41-60

TADIĆ, S.:
DRUŠTVENO-POVIJESNI...

- Boff, L. (1988), *Crkva, karizma i vlast*, Zagreb, Stvarnost.
- Brouwers, C., Willi, W. (1987), *Wie ich euch geliebt habe? Marriage Encounter*, in: *Erneuerung in Kirche und Gesellschaft*, 31, 42.
- Caporale, R., Grumelli, A. (1972), *Religione e ateismo nelle societasecolarizzate*, Bologna, Il Mulino.
- Cascales, J. G. (1974), *Die gerade Strasse, Der Cursillo in seinem Wesen*, Wien, Cursillos ADC.
- Cascales, J. G. (1974), *Die christliche Freundschaftsgruppe – ein Lexikon für Theorie und Praxis*, Wien-Klagenfurt, Hermagoras.
- Cascales, J. G. (1984), *Mali tečaj – Kursiljo*, Zagreb; (izv.) *Cursillo – Was ist das?*, Wien.
- Cascales, J. G. (1967), *Die Gruppe*, Wien, Cursillos ADC.
- Cascales, J. G. (1986), *Wesentliches für wache Christen, Wegweiser*, Wien, Cursillos ADC.
- Cifrić, I. (1995), *Vjernička struktura u tranzicijskom kontekstu hrvatskoga društva u: Društvena istraživanja*, 4 (1995) 6, 819-836.
- Dick, A., Robins, T. (1981), *Cult, Culture and Community*, in *Marriage and Family Review*, 4, 3-4.
- Dokumenti Drugoga vatikanskog koncila*, (1970), Zagreb, Kršćanska sadašnjost.
- Dugandžija, N. (1990), *Božja djeca*, Zagreb, Radna zajednica republičke konferencije saveza socijalističke omladine Hrvatske; Institut za društvena istraživanja.
- Favale, A. (e collaboratori) (1991), *Movimenti ecclesiali contemporanei, Dimensioni storiche teologico-spirituali ed apostoliche*, Roma, LAS.
- Foretić, D. (1994), *Riječ urednika u: Iskustva susreta s Bogom*, Zagreb, Novi koraci; Teovizija.
- Franzen, A. (1988), *Pregled povijesti Crkve*, Zagreb, Kršćanska sadašnjost.
- Hervieu-Léger, D. (1987), *Charismatisme chatolique et institution*, in: *Le retour des certitudes*, Paris, Cerf.
- Hervieu-Léger, D. (1990), *Les manifestations contemporaines du christianisme et la modernité*, Paris, Cerf.
- Hervieu-Léger, D. (1983), *Vers un nouveau christianisme?*, Paris, Cerf.
- Ilić, I. (1989), *Svetkovina svesnosti, Poziv na institucionalnu revoluciju*, Niš, Gradina.
- Introvigne, M. (1990), *I nuovi movimenti religiosi. Sette cristiane e nuovi culti*, Torino.
- Ivan Pavao II., (1979), *Apostolska pobudnica "Chatechesi tradendae". O vjerskoj pouci u naše vrijeme*, Zagreb, Kršćanska sadašnjost.
- Ivančić, T. (1981), *Duhovni pokreti u Crkvi u Hrvata, Crkva u svijetu* 16, 3, 247-252.
- Ivančić, T. (1990), *Kršćanstvo u traganju za identitetom*, Zagreb, Kršćanska sadašnjost.
- Ivančić, T. (1981), *Susret sa živim Bogom*, Zagreb, Kršćanska sadašnjost.

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 10 (2001),
BR. 1-2 (51-52),
STR. 41-60

TADIĆ, S.:
DRUŠTVENO-POVIJESNI...

- Jukić, J. (1988), *Povratak svetoga*, Split, Crkva u svijetu.
- Jukić, J. (1991), *Budućnost religije*, Split, Matica hrvatska.
- Jukić, J. (1993), Teorija ideologizacije i sekularizacije u: Grubišić I. (ur.), *Religija i sloboda*, Split, IPDI-Centar Split, str. 11-67.
- Jukić, J. (1997), Nove društvene prilike i ezoterično-okultna religioznost, u M. Nikić (ur.), *Novi religiozni pokreti*, Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove u Zagrebu, Zagreb, str. 108-149.
- Kasper, W., Rahner, K., Mühlen, H. (1982), *Je li Bog među nama ili nije*, Zagreb.
- Klose, A. (1979), *Katolisches Soziallehre – Ihr Anspruch – ihre Aktualität*, Graz-Wien-Köln, Styria.
- La tipologia setta Chiesa* (1969), Milano, Editore Ulrico Hoepli.
- Laurenten, R. (1979), *Karizmatička obnova u Katoličkoj crkvi. Njezina budućnost i moguće opasnosti*, Zagreb, Kršćanska sadašnjost.
- Lubich, C. (1977) *Einheit als Lebensstil*, München – Zürich – Wien, Styria.
- Milanesi, G. (1981), *Oggi credono così (I i II)*, Torino, Elle di ci.
- Mc Guire, B. M. (1987), *Pentecostal Chatolics*, Philadelphia, Temple University Press.
- Mühlen, H. (1980), *Uvođenje u osnovno kršćansko iskustvo*, Zagreb, Mali tečaj – Kursiljo.
- Pavao VI. (1976), *Evangelii nuntiandi. Apostolski nagovor o evangelizaciji u suvremenom svijetu*, Zagreb, Kršćanska sadašnjost.
- Spink, K. (1988), *Brat Roger i Taize*, Zagreb.
- Stark, R., Bainbridge, V. (1979), Of Churchs, Sects and Cults; Preliminary Concepts for a Theory of Religious Movements, *Journal or the Scientific Study of Religion*, Vol. 18, 2 117-131.
- Štetić, Z. (1993), Zajednica molitvenih skupina za evangelizaciju u: Baloban, Stjepan (ur.) *Zbor hrvatskih vjernika laika Zagreb*, 16.-18. listopada 1992, (str. 198-199), Zagreb, Glas koncila – Kršćanska sadašnjost.
- Sullivan, A. F. (1984), *Die charismatische Erneuerung. Wirken und Ziele*, Graz – Wien – Köln, Styria.
- Šagi, Bono, Z., (1982), *Traganje za novom crkvenom praksom*, Zagreb, Kršćanska sadašnjost.
- Šešo, I. (1981), Suvremeni duhovni pokreti, *Veritas* 20, 1, 26-28.
- Šešo, I. (1981), Fokolarini 1 i 2, *Veritas* 20, 3, 26-28.
- Tadić, S. (1998), Religijsko religiozno iskustvo – neistraživana i/ili neistraživa dimenzija religije i religioznosti, *Društvena istraživanja*, god. 7 (1998), br. 3. str. 359.-373.
- Terrin, N. A. (1985), *Nuove religioni, Alla ricerca della terra promessa*, Brescia.
- Trölsch, E. (1949), *Le dottrine sociali delle Chiese e di gruppi cristiani*; La Nuova Italia scientifica, Firenze.
- Vijeće biskupskih konferencija Europe (1986), *Evangelizirati "sekulariziranu" Evropu*. Šesti simpozij evropskih biskupa, Rim 7-11. listopada 1985, Zagreb, Kršćanska sadašnjost.

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 10 (2001),
BR. 1-2 (51-52),
STR. 41-60

TADIĆ, S.:
DRUŠTVENO-POVIJESNI...

Welte, B. (1978), *Religionsphilosophie*, Freiburg im Breisgau, Suhrkam.

Wilkerson, D. (1970), *Na život i smrt*, Osijek.

Wilson, B. (1966), *Religion in Secular Society: Sociological Comment*, London, University Press.

Wittmann, P. (1974), Die Bewegung des Fokolare, *Lebendige Seelsorge*, 25, 84-85.

Zadra, D. (1969), *Sociologia della religione. Testi e documenti*, Milano: Editore Ulrico Hoepli.

Sociohistorical and Socioreligious Factors and the Genesis of Ecclesiastical Movements

Stipe TADIĆ

Institute of Social Sciences Ivo Pilar, Zagreb

In the text the author discusses the historical-cultural and socioreligious factors of the emergence of new ecclesiastical movements. The phenomenon of the (post)modern church-religious revival is situated into a broader sociohistorical and socioreligious context. The radicalization and radicalism of secularization and secularism of the contemporary world enhances in principal new and unquenchable quests (for experiencing) "something quite different". New ecclesiastical (and religious) movements are merely the most radical and obvious examples of such quests. It is a noted fact that religion and religiosity, despite their numerous specific traits, are not phenomena isolated from society, social processes, cultural and civilizational achievements of human history. However, in addition to the aforementioned sensitivity to social, cultural, civilizational and other factors in society, religion and religiosity indicate a high degree of resilience to "outside" factors and generators of change in society, becoming, more often than not, a reaction to them. An example of ecclesiastical movements as reaction to a radicalized secularity of the world (secularization!) and even "neglect" of the authentically religious dimensions in religious institutions, as a process of antiseularization in the contemporary world, is more than significant. Age-long questions of the holistic sense of human existence cannot be passed over in silence for long without serious consequences. New ecclesiastical movements, which have after the Second Vatican Council become more significantly present in the Croatian Church, are putting none other than these questions in the centre of their interest. Answers to the latter, as well as the personal experience of faith, determine the lives of their members.

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 10 (2001),
BR. 1-2 (51-52),
STR. 41-60

TADIĆ, S.:
DRUŠTVENO-POVIJESNI...

Gesellschaftlich-historische und sozioreligiöse Faktoren bei der Entstehung ekklesialer Bewegungen

Stipe TADIĆ
Ivo-Pilar-Institut für Gesellschaftswissenschaften, Zagreb

Im Artikel ist von geschichtlich-kulturellen und sozioreligiösen Faktoren die Rede, die das Entstehen neuer ekklesialer Bewegungen begleiten. Das Phänomen des (post-)modernen religiösen Revivals ist in einem breiteren gesellschaftlich-historischen und sozioreligiösen Kontext zu betrachten. Die Radikalisierung und der Radikalismus von Säkularisation und Säkularismus in der modernen Welt bringen in der Regel eine neue und unstillbare Sehnsucht nach (der Erfahrung von) "etwas völlig anderem" hervor. Die neuen ekklesialen (und auch religiösen) Bewegungen sind nur die radikalsten und eklatantesten Ausprägungen dieses neuen Suchens. Der Verfasser hebt hervor, dass Religion und Religiosität, trotz ihrer mannigfachen Spezifika, keine von Gesellschaft und gesellschaftlichen Prozessen, von den kulturellen und zivilisatorischen Errungenschaften der Menschheitsgeschichte isolierten Phänomene seien. Es zeigen jedoch die Religion und Religiosität, neben der erwähnten Anfälligkeit für gesellschaftliche, kulturell-zivilisatorische und andere im Gesellschaftsleben wirksame Faktoren, außerdem eine große Widerstandsfähigkeit gegenüber "äußeren" Faktoren, die Veränderungen in der Gesellschaft hervorbringen. Es ergibt sich vielmehr, dass sie sich mitunter gerade als Re-aktion darauf melden. Ein überaus bezeichnendes Beispiel für eine ekklesiale Bewegung, die als Re-aktion auf die radikalisierte Weltlichkeit der Welt (Säkularisierung!) und auf die "Vernachlässigung" authentisch religiöser Dimensionen in religiösen Einrichtungen entstanden ist, wäre der in der modernen Welt zu beobachtende Antisäkularisationsprozess. Grundlegende Fragen zum wahren Sinn der menschlichen Existenz können nicht auf die Dauer und ohne ernstliche Folgen übergangen werden. Die neuen ekklesialen Bewegungen, die nach dem 2. Vatikanischen Konzil in bedeutenderem Maße in Kroatien vertreten sind, stellen die genannten Fragen in den Mittelpunkt ihres Interesses. Die Antworten darauf wie auch die persönliche Erfahrung des Glaubens determinieren das gesamte Leben ihrer Glaubensmitglieder.